

Rodinná politika: výhledy v ČR a v EU

PhDr. Vojtěch Belling
Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg

Jihlava, 14. ledna 2010

Rodinná politika: ano či ne?

Citlivé téma liberálně-konzervativní politiky: střet dvou vizí:

Liberální pohled

- rodina je soukromou záležitostí bez relevance z hlediska státu
- nižší podpora rodiny v sociálním systému
- příjmově definované dávky (podpora chudých rodin)

Konzervativní pohled

- rodina si zaslouží podporu jako prostředí objektivně nejvhodnější prostředí pro výchovu a socializaci dětí a růst
- vysoká podpora rodiny cílená i na konkrétní formu rodinného soužití (podpora manželství)

Rodinná politika jako důsledek sociálního státu?

- Politický faktor: vznik sociálního státu od 19. století učinil život bez dětí a rodiny díky systému soc. pojištění ekonomicky únosným
- Sociální faktor: od poloviny 20. století se stává život bez rodiny i společensky únosným
- Biologický faktor: od 60. – 70. let je díky umělé antikoncepci život bez dětí a rodiny možný i bez života „v celibátu“

Důsledek: strukturální znevýhodnění rodin s dětmi

- Výchova dětí se stává v důsledku sociálního pojištění ekonomicky nerentabilní a současně se stává společensky i biologicky „zbytnou“
- Systém sociálního zabezpečení je ovšem nadále závislý na společenské reprodukci (nejde jen o pojištění, ale tzv. služby zajištění lidské existence: zdravotní, sociální, dopravní a další infrastrukturu)
- Faktický důsledek: sociální stát je závislý na existenci rodin s dětmi, přestože rovným způsobem zajišťuje i bezdětné
- Normativní důsledek: rodinná politika jako kompenzace ekonomického znevýhodnění rodin s dětmi
- Ústavněprávní imperativ?: rozhodnutí Spolkového ústavního soudu o nutnosti dvojí sazby sociálního pojištění pro osoby s dětmi a bez dětí

Modely rodinné politiky v Evropě

- 4 klasické evropské modely:
- Konzervativní: vysoká finanční podpora, nižší podpora služeb (SRN, Rakousko, Polsko, Slovensko, ČR)
- Sociálně-demokratický: nižší finanční podpora, vysoký podpora služeb (Skandinávie)
- Liberální: nízká finanční podpora, nízká podpora služeb (Velká Británie)
- Kombinovaný: vysoká finanční podpora, vysoká podpora služeb (Francie, Lucembursko)
- + jihoevropské státy: obecně nižší podpora v důsledku přetrvávajících vazeb rodinné solidarity

Legitimita rodinné politiky

- nepřípustnost nepřiměřených zásahů státu do společnosti: ospravedlnění rodinné politiky nemůže vyplývat z obecného zájmu státu na podpoře určité formy společenského chování

- x radikální konzervatismus

- x marxismus

- x politika genderové rovnosti v rodině

- Legitimita rodinné politika spočívá v kompenzaci ekonomického znevýhodnění
- Doplnkový faktor: možnost podpory určitých typů rodiny s ohledem na objektivní zájem dítěte (spíše krajní případy) a na ekonomický zájem státu (úplná rodina jako pro stát „nejvýhodnější“ forma soužití), s respektem vůči svobodě rodin

základní princip: svoboda rodiny

- Kompenzace nákladů spojených s výkonem přirozených funkcí rodiny
- Rodinná politika nemůže být založena na „ulehčování“ rodinám při výkonu jejich funkcí (model sociálně-demokratický, v extrémní formě i případ totalitních států)
- Pro stát má smysl pouze fungující rodina plnící své funkce, nikoli přebírání funkcí rodiny státem, např. systémem kolektivních pečovatelských institucí ve státních rukou
- Klíčový princip: rozhodnutí o tom, jak naložit se státní podporou, náleží rodině, nikoli státu
- možnost podpory služeb výhradně nepřímou cestou, na základě rozhodnutí rodiny; proto pouze nestátní zařízení

Aktuální problém: „rodinná politika“ v Evropské unii

- neexistující kompetence EU v oblasti rodiny
- ingerence institucí EU do sféry rodiny na základě jiných kompetencí: antidiskriminace a rovnost žen a mužů, volný pohyb osob, sociální politika, politika zaměstnanosti
- zásadní problém: prováděná opatření nejsou založena na podpoře rodiny, ale řešení jiných cílů „skrze“ rodinu, často bez ohledu na její autonomii a vlastní zájem rodičů
- kritické místo: otevřená metoda koordinace: rozhodování mimo kompetence EU, v budoucnu možná s možností sankčních mechanismů

Praktické příklady

- minimální délka mateřské dovolené, nově i příprava návrhů v oblasti minimální výše
- návrhy v oblasti směrnice v oblasti rodičovské dovolené: tzv. nepřenositelnost práva na rodičovskou dovolenou
- Barcelonské cíle: OMK: zařízení péče o děti do 3 let pro 33 % dětí
- návrh kolizní normy v rozvodové oblasti - neúspěšné
- „evropská“ definice rodiny
- antidiskriminační směrnice

Klíčový problém přístupu ČR k legislativním návrhům EU

- výlučné zaměření pouze na vztah k aktuální právní úpravě v ČR: v případě souladu automatický souhlas
- přitom však každý nový legislativní akt znamená současně komunitarizaci dané oblasti, tj.:
 - Nemožnost změny právní úpravy v ČR do budoucna
 - Přenos jurisdikce na Evropský soudní dvůr vykládající právo EU velmi extenzivně
- důsledek: nezbytnost přezkoumávat nejen soulad s právní úpravou, ale skutečný politický zájem na právní harmonizaci, tedy přenos konkrétní pravomoci na EU
- „politickou“ kontrolu subsidiarity nemohou vykonávat jen národní parlamenty, ale i vláda
- politické faktum: evropská agenda bude po Lisabonu zásadním úkolem všech budoucích vlád: nezbytnost politické koordinace na úrovni vlády

Děkuji Vám za pozornost